

VÍGH-SZABÓ MELINDA

Pannon Egyetem
szmelus74@freemail.hu

Magyar-észt kontrasztivitás

The application of comparative linguistics findings in Hungarian-Estonian relations leads to the expansion of comparative studies. First, contrasting the two Finno-Ugric languages has not been supported by linguistics data in professional literature. Second, the functional and structural differences and similarities of the two related languages have been proposed, in particular due to the common features shared by two of the related languages. The comparative studies have proven that in Estonian, similarly to Hungarian morphology, syntax and the related levels of the two are the most crucial fields, sentence comprehension requires a constant analysis of the forms and structures. It can be stated that the reason for morphological difficulties in Estonian is due to the richness of its paradigmatic forms and syntagmatic relationships related to its agglutinative character. Observations made on language acquisition of Estonian which is of similar extensive agglutinative character to the Hungarian language might be relevant in language learning.

Bevezetés

A magyar és az észt nyelv kontrasztív vizsgálatát különösen izgalmassá teszi az a tény, hogy a szomszédos indogermán nyelvek hatására a magyar és az észt is veszített finnugor sajátosságaiból; emellett e két rokon nyelv összevető elemzésére aránylag kevés példa található a szakirodalomban.

Magyarországon, Szombathelyen már korábban megkezdődtek a két nyelv összehasonlítására vonatkozó munkálatok (Csire-Rüütmaa, 1998; Pusztay-Rüütmaa, 2001; Pusztay, 2001, 2003). Ugyanitt 1994 augusztusa óta háromévente rendeznek észt-magyar kontrasztív konferenciát, legközelebb éppen idén, 2012. november 8-9-én. A *Folia Estonica* sorozatban *Észt-magyar összevetés* címmel már hat alkalommal jelentek meg kiadványok (1996, 1998, 2003, 2005, 2007, 2012). Az *uráli nyelvek kontrasztív vizsgálata* című projekt keretében elsősorban igekötő-vizsgálatok zajlottak Szombathelyen (Rüütmaa, 1998a; Pusztay, 2001).

Észtországban a magyar és észt igekötőrendszer összehasonlításán van a legnagyobb hangsúly (Kütt, 1985; Veskis, 1996; Nurk, 1996; Rüütmaa, 1998b; Török-Kreinen, 1999; Kreinin, 2004).

Két nyelv összevetése során fontos annak megállapítása, hogy a kontrasztív vizsgálatok miből induljanak ki, mi legyen az összehasonlítás *tertium comparationis*. Legtöbbször a mondatközpontúság mellett érvelnek (Bertók, 1972: 207; Temesi, 1972: 430, Dressler, 1972: 288). Bodolay nézete szerint az igének kell az oktatás centrumában állnia (Bodolay, 1991: 63). A magyar nyelvre vonatkozó kutatások – elsősorban Pléh tollából – bebizonyították, hogy

a magyarban a grammatikai morféimák feldolgozására esik a legnagyobb terhelés, vagyis a mondatmegértés során folyamatos alaktani elemzést végzünk (Pléh, 2000). Mivel az észt nyelv szintén gazdag morfológiai rendszerrel rendelkezik, valószínűsíthető, hogy egy hasonló kutatással a magyarhoz hasonló eredmények születnének az észt nyelvben is. A morfológiai elemzést támasztja alá a morfológiai és morfoszintaktikai szinteken bekövetkező tanulói hibák mennyisége. Havas szerint is az észt mondattani jegyek a morfológiai és szintagmatikus jegyek függvényei, így a morfonológiai, morfológiai és szintagmatikai szintet kell vizsgálni (Havas, 1974: 24).

A magyar és az észt nyelvben az összehasonlítás alapját azok a morfológiai, morfoszintaktikai és szintaktikai szerkezetek képezik, amelyek egyértelműen kihatnak a mondatmegértésre. Kutatásomban a morfológiai, morfoszintaktikai és szintaktikai szint egymásra épülve szerepel, ezzel alapozva meg egy funkcionális, rendszerközpontú elemzést.

A legtöbb szakirodalom nem választja szét a morfológiát a vele szoros kapcsolatban álló nyelvi szintektől, holott Kiefer is felhívja a figyelmet a morfológia kereszteződéseire a hangtannal és a mondattannal (Kiefer, 2003: 189). Havas már élesebben bírálja azokat a munkákat, amelyek nem választották el a különböző nyelvi szinteket, és így tévesen definiált terminológia és tipológia jött létre (Havas, 1974: 25). Laczkó és Szűcs már foglalkozik a morfofonológia és a morfoszintaxis jellemző folyamataival, de részleteiben – Szűccsel ellentétben – Laczkó sem tárgyalja e két kereszteződő szint jelenségeit (Laczkó, 2000: 37; Szűcs, 1999).

Az észt nyelv morfológiai nehézségeinek okai egyértelműen az alaktan paradigmatiságában és az agglutinációval járó szintagmatikus kapcsolatokban keresendők. Az észt nyelvet – a magyarhoz hasonlóan – célszerű ezért a paradigmatiság és szintagmatikus kapcsolatok mentén láttatni (vö. Szűcs, 2005).

Az észt összetett alaktan elsajátításában az *együttlátás* képességének kifejlesztése elengedhetetlen. A gazdag morfológia megtanulása csak folyamatos bővítéssel, vagyis a képzett és összetett szavak, szócsaládok begyakoroltatásával képzelhető el. Nem utolsó sorban a sokszor felismerhetetlenségig megváltozott szótő alapeseteinek együttes tanulása jelentheti az egyetlen célravezető utat (*aed* 'kert', 'kerítés' sg. nom., *aia* sg. gen., *aeda* sg. part., *aedu* pl. part.; *minema* 'megy' [*ma*-inf.], *minna* [*da*-inf.], *lähen* act. ind. praes. sg. 1., *läksin* act. ind. imperf. sg. 1., *mindud* [*tud*-partic.]).

A következőkben a magyar mint forrásnyelv és az észt mint célnyelv morfofonológiai, morfológiai, morfoszintaktikai és szintaktikai részrendszerait mutatom be, különös tekintettel azokra a grammatikai elemekre, amelyek paradigmatiság és szintagmatikus kontrasztban állnak egymással, így alapjai lehetnek a hibáknak. Az összehasonlítás nem utolsó sorban a típusváltás jellemzőit is vázolja.

1. Morfofonológiai szint

A nyelvi szintek egymásra épülését és rendszerszerűségét jól példázza a morfológia kapcsolata a fonológiával. A *morfofonológia* területéhez azok a morfológiai alapú fonológiai megfigyelések tartoznak, amelyek a morféma fonológiai felépítésével és a morfémahatárok megállapításával foglalkoznak (pl. magánhangzó-illeszkedés, hasonulás, tövek és toldalékok alaki felosztása, allomorfok stb.) (Laczkó, 2000: 37; Havas, 1974: 25).

1.1. Tőmorféma

A morfofonológia a tövek alaki felosztásánál különbséget próbál tenni a meghatározóan agglutináló és flektáló nyelvek tőmorfémai és azok változatai között. Uralkodó nézet volt az agglutinatív tőmorféma meghatározásánál, hogy azokat változatlanok tekintették a toldalékolás során. A „belső flexiót” – amelyet elsősorban a flektáló és inkorporáló nyelvek jellemzőjének tartottak (pl. *Vater, Väter; klingen, klang, geklungen*) – kevesen hagyták jóvá az agglutináló nyelvekben is (vö. Havas, 1974: 25). Az előbbi példák is jól illusztrálják, hogy a belső flexió során a szótó változik meg, ami egyúttal jelentésváltozással is jár. Havas emiatt a belső flexió jelenségét a morfológia területéhez sorolja. Szerinte a morfofonológia területéhez azok a tőalternációk tartoznak, amelyek fakultatívan vagy kötelezően jelennek meg az egyéb jelentéseket hordozó affixumok környezetében: „a belső flexiónál tehát kizárólag a tőalak, míg a morfológiai alternációnál a különböző affixumok a jelentéskülönbség hordozói” (Havas, 1974: 25). E meghatározás szerint az agglutinatív típusú nyelvekre inkább a morfofonológiai tőalternáció a jellemző, ahol a különböző jelentéstartalmakat affixumokkal fejezik ki.

A magyarban a szótövek lehetnek egyalakúak vagy többalakúak, illetve passzív tövek, amelyek önállóan nem fordulnak elő. A magyarban a szótövek többsége egyalakú, a többalakú tövek alakváltozatai egymás alternánsai (Laczkó, 2000: 51). Egyalakú ige-töveink a toldalékoláskor változatlanok maradnak, a többalakú tövekben hangváltozás következik be. Felosztásuk a szakirodalomban kisebb-nagyobb eltérést mutat (vö. Keszler, 2000: 95-102; Kiefer, 2003: 221-222).

Az észti is igen változatos képet mutat a névszói és igei tővariancia (*käsi* ’kéz’, *käe-*, *kät-*, *kätte* (*käe-*), *kä-*, *käs-*, *kä-*; *minema* ’megy’ *ma-inf.*, *lähe-* ind. praes., *läks*, *läks-* praet., *minna da-inf.*). Az egyalakú tövek mellett számos többalakú tő is megjelenik. A szavak felének 2-3 töve is létezik, amelyek oly mértékben eltérhetnek egymástól, hogy összetartozásuk alig felismerhető. A tővariancia a tőváltozások két nagy csoportjára vezethető vissza: egyrészt a *fokváltakozás* (*astmevaheldus*) jelenségére, amely során minőségileg (*laadimuutus*) vagy mennyiségileg (*vältemuutus*) megváltozik a tő hosszúsági foka és a többelseji hangok, másrészt a végződés-váltakozásra (*lõpuvaheldus*), amely a szótővégi hangot érinti. Hasonló jelenség a magyar többalakú névszótövek toldalékolásánál is megfigyelhető, ahol szintén mennyiségi vagy

minőségi változás következik be affixum kapcsolásakor (*fa* ~ *fák*; *bíró* ~ *bírák*). Míg névszók esetében az észt nyelvkönyvek hét, igék esetében négy ragozási osztályt különböztetnek meg (vö. Kippasto – Nagy, 1995), az észt Nyelvhelyességi szótár (*Eesti Õigekeelsussõnaraamat*, 2006) és az *Észt-magyar kisszótár* (Nurk – Pusztay, 1993) névszók esetében kilencven, igék esetében 24 ragozási típust közöl. Az *Észt-magyar kisszótár* újabb, jelentősen átdolgozott és bővített, 2011-ben megjelent kiadása 48 névszói, 20 igei ragozási típust ad meg (Lutsar – Nurk – Pusztay, 2011: 541-544).

Összefoglalásképpen elmondható, hogy a magyar és az észt névszói és igei tővariancia igen gazdag képet mutat. Az osztályozási szempontok meghatározója mindkét nyelvben az írott kép. A tótani besorolás alapja a magyar nyelvben elsősorban a ragok és jelek előtti tőváltozás (Keszler, 2000: 54), észtben a fokváltakozás megléte, illetve hiánya, a szótagszám, valamint az alapalakok fonetikus képe.

1.2. Toldalékformák

A toldalékokat vagy a tőhöz viszonyított helyzetük alapján osztályozzák (vö. Laczkó, 2000: 55; T. Somogyi, 2000), vagy ritkább esetben a szótagalkotási képességük és a hozzájuk kapcsolódó kötőhangzók alapján sorolják be őket a megfelelő csoportba (vö. Kiefer, 2003: 210). Az mindenesetre nyilvánvaló, hogy a toldalékformák rendszerbeli besorolása a szakirodalomban nem egységes; a formális, funkcionális (társulási) és szemantikai ismérvek sokszor nem elégségesek ahhoz, hogy a három toldalékfajtát (képző, jel, rag) egyértelműen megkülönböztessük egymástól.

A tőhöz viszonyított helyzetük alapján magyar és észt viszonylatban a következő affixumokat lehet elkülöníteni mindkét nyelvben (néhány példával illusztrálva):

1. prefixumok (megelőzik a tövet): magyarban a felső- és a túlzófok jele (*leg-*, *legesleg-*), észtben a melléknevekhez kapcsolódó negatív tulajdonságot jelölő *eba-* (*ebaviisakas* 'udvariatlan', *ebameeldiv* 'kellemetlen');
2. szuffixumok (vagy a tőhöz, vagy egy másik szuffixumhoz kapcsolódnak – mindkét nyelvben az affixumok leggyakoribb megjelenési formái): magyarban az inessivusi *-ban/-ben* (*fiókban*), az elativusi *-ból/-ből* (*fiókból*), az *-an* határozószóképző (*gyorsan*), észtben a *-stik* gyűjtőnévképző (*mäestik* 'dombság', 'hegység'), a *-sti* határozószóképző (*halvasti*), az inessivusi *-s* (*majas* 'házban') vagy a comitativus-instrumentalis *-ga* ragja (*sõbraga* 'baráttal').

A magyar nyelvben a toldalékok általában többalakúak, mivel a tő hangrendjét követve illeszkednek: *házhoz*, *kézhez*, *tűzhöz*. Az észtben magánhangzó-illeszkedésre nincs példa, a toldalékok egyalakúak, viszont néhány esetben több morfémavariáns is van, ezek meghatározott módon járulnak egy-egy tőtípushoz (pl. a partitivusi esetrag lehet *-t*, *-d*, *-da*, többes számban *-id*, *-sid*). Több ragozási típusban párhuzamos alakok is előfordulnak (pl. *idee*

’ötlet’: *ideid* ~ *ideesid* pl. part.; *maitsev* ’ízletes’: *maitsva* ~ *maitseva* sg. gen.). Havas megállapította, hogy az észti 14 esetalak közül 12 végződése mindig azonos fonológiai felépítésűek (Havas, 1974: 30).

1.3. Magánhangzó-harmónia

A morfofonológia fontos részterülete a magánhangzó-harmónia vizsgálata, amely csak egyes ragozó nyelvek sajátja. A magánhangzó-harmónia szorosan összefügg az agglutinációval, hiszen a töveken belüli hangrend mellett a toldalékmorfémák magánhangzói is hangrendi illeszkedéssel alkalmazkodnak a tőhöz. A magyar nyelvben szépen érvényesül a harmónia, amelynek tartománya a szótő és annak toldalékai (Siptár, 2003: 163).

A hangrend jelensége megvan a finnben, a cseremiszen és a mordvinban, illetve legközelebbi rokonaink, a vogul és osztják egyes nyelvjárásaiban. A hangrendi harmónia az észtiből eltűnt, viszont a különböző hangváltozások miatt csak bizonyos magánhangzók állhatnak az első és nem első szótagokban (ez alól találunk kivételt idegen és jövevényszavakban).

1.4. Morfémahatárok

A morfofonológiai szint másik vizsgálati területe a morfémák egymáshoz kapcsolódásának szabályai. A tiszta agglutináció során a morfémák határai élesen látszanak, míg a (részleges) fúzió során (vö. Havas, 1974: 27) a morfémák fonológiai felépítése a kapcsolódás révén megváltozik (ez a változás történhet a töben, a kapcsolódási ponton vagy a toldalékban, pl. a teljes hasonulás vagy az összeolvadás során a magyar nyelvben). Habár az észti gazdag tövvariációival eltávolodik a „tiszta agglutinatív” (Havas, 1974: 27) típustól, ennek ellenére nem jellemző morfémakapcsolásaira a teljes fúzió, mivel elsősorban az agglutinatív affixáció jellemzi.

1.5. Allomorfia és homonímia

A tiszta agglutinatív típusban minden funkciónak egy morféma felel meg. Erre azonban ritkán van példa – sok esetben lát el egy morf több funkciót (homonímia) vagy egy funkcióhoz több morf is tartozik (allomorfia).

A magyar és az észti nyelvben számos példát találunk mindkét esetre: a magyar *-i-* birtoktöbbsesítő jel allomorfjai az *-ai/-ei-*, *-jai/-jei-*; valamint ez az *-i-* nemcsak birtoktöbbsesítő jel lehet, hanem melléknévképző vagy kicsinyítőképző is. Az észtben a többes szám kifejezésére kialakult egy *de-* és egy *i-* többes szám, a partitívus egyes számban *-t*, *-d* vagy *-da*, többes számban *-id* vagy *-sid* esetragot kap. A partitívusi *-d* pedig lehet a többes szám nominatívus jele vagy az igeragozásban a sg. 2. ragja (*maja* | *d* ’házak’ ~ *maga* | *d* ’alszol’) stb.

2. Morfológiai szint

A morfémák két fő típusa az észtnben és a magyarban a tőmorfémák és az affixumok, más néven kötött és szabad morfémák (Laczkó, 2000: 39), illetve ezek alcsoportjai. A tövek legtöbbször lexikális jelentéssel bírnak. Az affixumok a tövekhez képest nyelvtani viszonyjelentést hordoznak. Egyes tövek lehetnek viszony-, illetve modális jelentésűek: kötőszók, amelyek nincsenek más morfémához kötve (*ezért*, *et* 'hogy'), névutók, amelyek analitikus szerkezeteket hoznak létre (*felett*, *ees* 'előtt'), valamint módosító- és határozószók (*talán*, *holnap*, *ehk* 'talán') (Laczkó, 2000: 41). Kötött morfémák továbbá a többváltozatú tövek mellékváltozatai (*tesz-*: *te-*, *té-*, *tev-*, *tév-*; *saat-*, *saada-* 'kap'), magyarban az ikes és passzív igetövek (*röppen*, *forgat*), valamint az egyedi kötött morfémák (*-batka*) (Laczkó, 2000: 39). A magyarban és az észtnben is előfordul, hogy ugyanazt a viszonyjelentést analitikus és szintetikus szerkesztéssel, vagyis tövel és affixummal is ki lehet fejezni: *mint tanár dolgozik*, *kui arst töötab* (analitikus), *tanárként dolgozik*, *arstina töötab* (szintetikus).

Külön említést érdemel az ún. zéró- vagy nullmorféma (*zérus*, *zero suffix*), amely önálló hangtesttel nem rendelkezik, de grammatikai funkciót hordoz és a paradigma része. A

[zérus] nyelvünkben következetesen, több nyelvtani részrendszert szervesen áthatva, szinteken áthajolva érvényesül, amelyet ekként tehát méltán tekinthetünk átfogó szemléleti elvnek a komplex típus jegyében (Szűcs, 2005).

Mindig a jelek és ragok rendszerében jelenik meg, a jelöletlenség ezekben az esetekben láthatatlan jelöltséget jelent (magyar névszói paradigmában: egyes szám jelöletlensége; alanyeset, jelöletlen birtokos; melléknév alapfoka; sg. 3. személyű birtoktöbbségitő jel után; birtok egyes száma; magyar igei paradigmában: kijelentő mód, jelen idő, egyes szám, harmadik személy (alanyi ragozás), felszólító mód 2. személy, sg. 3. személyű tárgyas ragozás feltételes mód) (Laczkó, 2000: 49). Az észtn nyelvben is jelen van a nullmorféma (*null-liide*), pl. a névszói paradigma alanyesetében, a melléknév alapfokában vagy az igei paradigma feltételes módjában, ahol szabadon használható az ige személyragos és személyragtalan formája (ebben az esetben a személyes névmás használata kötelező): *elaksin ~ ma elaks* 'élnék'; *elaksid ~ sa elaks* 'élnél' stb. Egyes szám harmadik személyben csak a személyes névmás jelöli a számot és a személyt: *ta elaks* 'élne'.

A magyar és az észtn nyelv alapvetően agglutináló jellegű, mivel a tőhöz kapcsoljuk a különféle affixumokat, s ezek általában egy grammatikai jelentést hordoznak. A nyelvtipológiában ez az ún. *belső analitizmus* (Laczkó, 2000: 38; Havas, 1974: 31), azaz a tő hordozza a lexikai jelentést, a nyelvtaniakat pedig analitikus kötött morfémák (*ház | ban*, *maja | s*). A magyarban van példa a *külső*

szintetizmusra is, ahol a kötött affixum (szintetikus jelentéshordozó) több grammatikai viszonyjelentést is hordoz: *szeretlek* (az affixum kifejezi az egyes szám első személyt és a tárgyat). Az észti van példa *belső szintetizmusra* is, ahol a szótó hordozza a grammatikai jelentéseket: *kätte* 'kézbe', 'kézhez' sg. illat. (*käesse* helyett), *tuppa* 'szobába' sg. illat. (*toasse* helyett).

Az észti és a magyar nyelvben a legnagyobb problémát esetenként a morfémaakra bontás okozza. Sokszor nehéz eldönteni, hogy hol végződik a szótó és hol kezdődik a toldalék. Ez a nehézség összefüggésbe hozható a tövvariánsok kérdésével és a toldalékok produktivitásával. A magyar nyelvben emellett a *kötőhang* (Antal, 1977), *kötőhangzó*, *toldalékkezdő magánhangzó* (Kiefer, 2003), *előhangzó* (Laczkó, 2000) morfológiai helyének meghatározása áll a szakirodalom morfológiai fejtegetéseinek középpontjában (vö. Antal, 1977: 38). Antal szerint a kötőhang csak a ragmorféma része lehet (*ház-am*) – egyrészt nem lehet önálló morféma, mert nincs kimutatható jelentése (*ház-a-m*), másrészt nem lehet a tö része, mert kötőhang jel és rag között is előfordul (*háza-m*). Többes számban (*ház-a-i-m*) ugyanez az eset áll fenn azzal a különbséggel, hogy itt az *-a-* egy olyan morféma része, amellyel közvetlenül nem érintkezik (*ház-a-i-m*) (Antal, 1977: 45). Laczkó szerint az előhangzó problémája morfofonetikai sajátosság, éppen úgy, mint a toldalékmorfémák magánhangzóinak kérdése. Abban azonban egyetértés mutatkozik Antallal, hogy az előhangzó a toldalék része; szerepe szerint kiemeli a toldalékmorfémát (Laczkó, 2000: 45). Az észti nyelvben nem találkozunk a kötőhangzó problémájával, a tötől élesen elkülöníthető affixumokról beszélhetünk.

2.1. Az igék morfológiája

Az egyik legszembevetőbb különbség a magyar és az észti nyelv között a kopula hiánya, illetve megléte. A finnugor nyelvek nagy részében (a balti finn nyelvek és a lapp kivételével) a nominális predikatív szerkezet nem tartalmaz létigét (Keresztes, 2002). Az észti mondatban mindig szerepel ige, így az olyan nominális állítmányú mondatokban, mint a *Ta on õpetaja. Nad on õpetajad.* ('Ő tanár.' 'Ők tanárok.') megtalálható az *olema* ('lenni') ige sg. 3. személyű alakja. Ha azonban ragaszkodunk a korábban tárgyalt nullmorféma elméletéhez, akkor feltételezhetjük, hogy a *lenni* ige megfelelő alakja az *Õ tanár* és az *Ők tanárok* ind. praes. 3. személyű magyar mondatokban is jelen van (vö. Antal, 1977: 7). A többi személyben a létige használatos: *Tanár vagyok* (*Mina olen õpetaja.*).

A létige problémájához tartozik még a magyar *lenni* ige ragozási sora (*leszek, leszel, lesz, leszünk, lesztek, lesznek*), amelyet gyakran a létige jövő idejű paradigmájának tartunk. Valójában ez jelen idő, csak jelentésük miatt érezzük őket jövő idejűeknek (Antal, 1977: 16). Az észti a jövő idő kifejezésére a jelen idő + affixum adverbiumok (*Ma loen raamatu läbi.* 'Végigolvasom a könyvet.') vagy pedig határozószók szolgálnak (*Tulen homme.* 'Holnap jövök.'). Létigés mondatokban a kopula jelen időben áll: *Mina olen homme juba Tartus.* 'Holnap már Tartuban leszek.'

Külön szólni kell a magyar és az észt rendhagyó igékről, jóllehet Antal szerint nincsenek rendhagyó igéink, ha a morfológiai szerkezetet tartjuk szem előtt (Antal, 1977: 13). A különféle tövvariánsokat egymás alternánsaiként is felfoghatjuk. Az észt nyelvtanok külön foglalkoznak azokkal az igékkel, amelyek, ha a négy igeragozási osztály valamelyikébe be is sorolhatók, ragozásuk mégis rendhagyó (vö. Kippasto – Nagy, 1995; Erelt, Ross *et al.*, 2000).

2.1.1. Magyar és észt igeragozás

A magyar és az észt igeragozás főként szintetikus jellegű; a magyarban a feltételes mód múlt idő, az észtben a kijelentő mód befejezett múlt idő (*kindla kõneviisi täisminevik*), a kijelentő mód régmúlt idő (*kindla kõneviisi enneminevik*), a feltételes mód múlt idő (*tingiva kõneviisi üldminevik*) és az állítólagos mód múlt idő (*kaudse kõneviisi üldminevik*) analitikus. Ez az analitikus szerkesztésmód a német nyelvvel mutat hasonlóságot. Az igeragozás során a magyar és az észt nyelv is megkülönböztet nyelvtani egyes (*numerus singularis*, *ainsus*) és többes számot (*numerus pluralis*, *mitmus*), valamint az egyes és többes számban 3-3 személyt. Az önöző formát az észtben pl. a 2. személy látja el.

A magyar igeragozás a tárgyas-tárgyatlan ellentéttel, valamint az *-ik*-es és *-ik*-telen ragozással bonyolítja a paradigmásorokat. A finn nyelvhez hasonlóan az észt sem állít fel tárgyas és tárgyatlan, valamint *-ik*-es és *-ik*-telen oppozíciót. Így a *näen* észt igealak kifejezi a magyar *néz* ige három alakját: *nézek*, *nézem*, *nézlek*.

Az észt hét főalakot különböztet meg az igeragozásban (Kippasto-Nagy, 1995: 199). A főalakok közül négy (a *ma*-inf., a *da*-inf., az act. indic. praes. sg. 1. és a *tud*-participium) az észt igék alapalakjai. Az alap- és főalakokból képezzük a többi igealakot.

Az igeragozás során mindkét nyelvben jelölt a szám (*arv*), a személy (*pööre*), az idő (*aeg*), a mód (*kõneviis*), a kijelentés vagy a tagadás (*jaatav* / *eitav kõneliik*), az észtben az igenem (*tegumood*) (aktív / *aktiiv* vagy passzív / *passiiv*).

Az igeidők mindkét nyelvben jeleken keresztül jutnak kifejezésre.

a) Jelen idő (praesens, *olevik*): a magyarban és az észtben is jelöletlen, a jele $\emptyset$. A jelen idő jelöletlensége kötelező oppozícióban áll a múlt idő jelöltségével. Az esemény a közléssel egyidejűleg zajlik.

b) Múlt idő: a magyarban az egyszerű múlt idő jele a *-t* és ennek különféle alternánsai (*-t/-tt/-ott/-ett/-ött*). Az észt nyelvben kijelentő módban három múlt időt különböztetnek meg:

1. egyszerű múlt idő (imperfectum, *lihtminevik*), képzése szintetikus, a jele *-si-*, *-(i)s*, *-i*. A jeleket követik a személyragok, ez alól csak a sg. 3. személy kivétel. Az esemény a közlés előtt történt, nincs kapcsolata a jelennel.

2. befejezett múlt idő (perfectum, *täisminevik*), képzése analitikus, egy segédigéből és egy főigéből áll. A segédige a létige (*olema*) act. indic. praes. alakja, a főige *nud*-participiumi alakban áll. A létige egyes és többes számú harmadik alakja rendhagyó. Az esemény a közlés előtt elkezdődött, nem tudjuk, mikor fejeződik be.
3. régmúlt idő (plusquamperfectum, *enneminevik*), képzése analitikus, egy segédigéből és egy főigéből áll. A segédige a létige (*olema*) act. indic. imperf. alakja, a főige *nud*-participiumi alakban áll. A régmúlt idő egy múltbeli eseményhez viszonyított előidejűség kifejezésére szolgál, amely a közlés idejére már befejeződött.

Az észti feltételes, parancsoló és állítólagos módban megkülönböztet még egy múlt időt (praeteritum, *üldminevik*), amely analitikusan a létigéből és a főige *nud*-participiumos alakjából áll. A létige felveszi az adott mód jelét.

c) Jövő idő: a jövő idő kifejezéséről megoszlanak a vélemények. Az ősmagyar kori *-md* képzőkapcsolatból kialakult az ómagyar korban egy jövő időre vonatkozó *-nd* időjel, amit ma a beálló melléknévi igenév képzőjében találunk meg (Papp, 2003: 78). Legtöbbször azon a véleményen vannak, hogy a magyar analitikus jövő idő nem illeszthető a többi igeidő mellé (Antal, 1977: 119; Kiefer, 2003: 185; Kugler, 2000: 105). A jövő idő kifejezése – amit a latin futurummal fejez ki – körülírással történik nemcsak a magyar, de az észti nyelvben is. A magyarban ez az időviszony meghatározható szintaktikai szerkezettel, az ige főnévi igenévi alakjával + a *fog* segédige megfelelő személyragos alakjával (*írni fogok*), határozószóval + jelen idővel (*holnap jövök*), illetve jelen idejű igealakokkal (*elmegyek és bevásárolok*). Az észti nyelvben a jövő idejű időviszony kifejezhető jelen idővel + affixum adverbiummal (*Ma loen raamatu läbi*. 'Elolvasom a könyvet.') vagy határozószóval (*Lähen homme Ungarisse*. 'Holnap megyek Magyarországra.')

A magyarban három, az észti nyelvben az egyszerűsített nyelvreírások négy, a hagyományos grammatikák öt igemódot különböztetnek meg. A két nyelvben megegyező igemódok a kijelentő mód (indicativus, *kindel kõneviis*), a feltételes mód (conditionalis, *tingiv kõneviis*) és a felszólító mód (imperativus, *käskiv kõneviis*). Az észti nyelv negyedik módja az állítólagos mód (modus obliquus, *kaudne kõneviIs*). Ötödik módja a felszólító módhoz kapcsolható parancsoló mód (*möönev kõneviis*).

A módok az időhöz hasonlóan jeleken keresztül jutnak kifejezésre, amelyek már az alapnyelvben is léteztek.

- a) Kijelentő mód: az indicativus hordozza a legáltalánosabb fogalmat, közvetlenül a valóságra vonatkozik (Hegedüs, 1972: 227). A magyarban és az észti nyelvben is jelöletlen.

Feltételes mód: magyarban a jele az *-n* és ennek különböző alternánsai: *-ná/-né* (*várná*), *-na/-ne* (*várna*), *-nó/-nő* (egyes erdélyi nyelvjárásokban), *-nna/-nne* (*ennék*). Az észti nyelvben jelen időben a feltételes mód jele *-ksi-*, melyet személyragok követnek; sg. 3. személyben és a tagadó

alakokban *-ks*. Múlt idejét a létige feltételes módú alakjából (*oleksin, oleksid* stb.) és a főige *nud*-participiumából képezzük. A feltételes mód jelét a köznyelvben rövidítik (*-ks* személyrag nélkül), ilyenkor a személyes névmás jelöli a számot és a személyt. 1999-től már az irodalmi nyelvben is használható (Rüütmaa, 2005).

- b) Felszólító mód: a magyar nyelvben a felszólító mód jele *-j* és ennek különböző alternánsai: *-j* + palatális vagy veláris mgh. (*várjon, kérjen*), *-jj* (*jöjjön*), *-gy* (*tegyek*), *-s/-ss* a *-t*-végű igéknél (*vess, tarts*), teljes hasonulás (*nézz*); a kiejtésben χ (*lépj*), összeolvadás (*menj*).

Egyes szám második személyben az észt felszólító módú igealakok megegyeznek az ige jelen idejű tövével. Többes szám első és második személyben a felszólító mód jele *-gem* (*-kem*), *-ge* (*-ke*). Az egyes szám első személyű alak hiányzik.

- c) Parancsoló mód: egyes és többes szám harmadik személyben az észt parancsoló móddal fejezi ki a felszólítást. A parancsoló mód jele *-gu* (*-ku*).
- d) Állítólagos mód: az állítólagos mód jele *-vat*, a rövid feltételes mód jeléhez hasonlóan nem járul hozzá személyrag, így csak a személyes névmás jelzi a cselekvő számát és személyét (*Ta tulevat homme Tallinna*. 'Állítólag holnap jön Tallinnba.').

Az észt igei paradigma szerves részei a kijelentő alakok mellett (*jaatav*) azok tagadó alakjai (*eitav*). A tagadásra a finnugor nyelvek többsége ún. tagadó igét használ, amely a magyar nyelvből valószínűleg kiveszett. Az észtben és a magyarban is a tagadás vonatkozhat mondatra vagy mondatrészre és mindig azelőtt a mondatrész előtt áll, amelyre vonatkozik. A tagadósók mindkét nyelvben nagy változatosságot mutatnak (*nem, nincs, ne, sem, sincs, se; ei, mitte, ei ole, ära~ärgu~ärgem~ärge~ärgu, ega*).

Mindkét nyelvben megengedett a kettős tagadás, az észt azonban ritkán él vele: *ma ei tunne kedagi* 'nem ismerem senkit' (szó szerint: nem ismerem valakit). A magyarban előfordul hármas, sőt négyes tagadás is. Igék esetében a következő tagadó alakokkal találkozhatunk:

- a) kijelentő mód jelen idő: tagadáskor az *ei* tagadószó és a főige jelen idejű töve használatos, nincs személyrag. A cselekvő számára és személyére a személyes névmás utal: *ma ei tööta* 'nem dolgozom';
- b) kijelentő mód egyszerű múlt idő: a tagadást az *ei* tagadószó és a főige *nud*-participiuma fejezi ki: *ma ei töötanud* 'nem dolgoztam'
- c) kijelentő mód befejezett múlt idő: *ei* tagadószó + a létige tagadó formája (*ei ole*) + a főige *nud*-participiuma: *ma ei ole töötanud* 'nem dolgoztam'
- d) kijelentő mód régmúlt idő: *ei* tagadószó + a létige és a főige *nud*-participiuma: *ma ei olnud töötanud* 'nem dolgoztam'
- e) feltételes mód jelen idő: *ei* tagadószó + a főige feltételes módjellel ellátott jelen idejű alakja: *ma ei töötaks* 'nem dolgoznék'

- f) feltételes mód múlt idő: *ei* tagadószo + a létige feltételes módjellel ellátott alakja + a főige *nud*-participiuma: *ma ei oleks töötanud* 'nem dolgoztam volna'
- g) felszólító mód jelen idő: sg. 2. személyben a főalak jelen idejű töve, a többi számban és személyben a megfelelő felszólító módjellel ellátott alakja, amely a tiltószo után áll. A tiltószonak teljes paradigmásora alakult ki, amely a parancsoló mód jelen idejű paradigmásorával válik teljessé:
- sg. 1. –
 - sg. 2. *ära tööta* 'ne dolgozz'
 - sg. 3. *ärgu töötagu* 'ne dolgozzon'
 - pl. 1. *ärgem töötagem* 'ne dolgozzunk'
 - pl. 2. *ärge töötage* 'ne dolgozzatok'
 - pl. 3. *ärgu töötagu* 'ne dolgozzanak'
- h) parancsoló mód múlt idő: tiltószo 3. személyű alakja + a létige 3. személyű parancsoló módjellel ellátott alakja + a főige *nud*-participiuma: *ärgu olgu elanud*
- i) állítólagos mód jelen idő: *ei* tagadószo + a főige állítólagos módjellel ellátott alakja: *ta ei töötavat* 'állítólag nem dolgozik'
- j) állítólagos mód múlt idő: *ei* tagadószo + a létige állítólagos módjellel ellátott alakja + a főige *nud*-participiuma: *ta ei olevat elanud* 'állítólag nem dolgozott'

A tagadószo és létige kapcsolatát sokszor összevont alakokkal egyszerűsítik: *ei ole ~ pole*, *ei olnud ~ polnud*, *ei olek ~ poleks*, *ei olevat ~ polevat*.

A magyar nyelvben az aktív (*isikuline*, *aktiiv*) igenemhez képest a passzív (szenvedő, *umbisikuline*, *passiiv*) igealak használata igen korlátozott. Képzőjük az *-at(ik)/-et(ik)*, *-tat(ik)/-tet(ik)*, és ikes ragozásúak. A passzív igealakok helyett passzív igeneves szerkezeteket (*a szoba ki van festve*), funkcióigés szerkezeteket (*a téma megtárgyalásra kerül*) használunk (Kugler, 2000: 88).

Az észt nyelvben a passzív igék paradigmája jóval gazdagabb és árnyaltabb. A passzív igeragozásban nincsenek személyragok, mód- vagy időjel azonban kapcsolódhat hozzá. A passzívum jelei (*-takse/-dakse*, *-akse*, *-t*, *-d*, *-a*, *-ta/-da*), amelyek a *tud*-participium tövéhez járulnak (Kippasto – Nagy, 1995: 205; Erelt, Ross *et al.*, 2000: 210). A passzív igeragozás jelen van kijelentő mód jelen időben (*ela|ta|kse ~ ei ela|ta*), kijelentő mód egyszerű múlt időben (*ela|t|i ~ ei ela|tud*), kijelentő mód régmúlt időben (*oli ela|tud ~ ei olnud ela|tud*), illetve a feltételes, a felszólító és az állítólagos mód jelen és múlt idejében (*elataks ~ ei elataks ~ oleks elatud ~ ei oleks elatud*; *elatagu ~ ärgu elatagu ~ olgu elatud ~ ärgu olgu elatud*; *elatavat ~ ei elatavat ~ olevat elatud ~ ei olevat elatud*).

2.1.2. Az igekötők morfológiája

A magyar igekötő-rendszer a finnugor nyelveket tekintve eléggé társtalan; a rokon nyelvek közül két legközelebbi nyelvrokonunk nyelvéből, a vogulból és az osztjából mutatható ki (Sima, 1972: 179). Az obi-ugor igekötők leghíresebb kutatója Zsirai Miklós volt, aki 1933-ban könyvet is megjelentetett ebben a témában. Igekötőket találunk az észten, a livben, a finnben, kialakulóban van szamojéd nyelvekben (vö. Pusztay, 2003: 44, 46, 99-101). Az igekötők alapvető fontosságúak az ige jelentésének meghatározásában, kifejezik az aspektust, módosítják az ige jelentését, kitágítják a szemantikai mezőt, alakítják az igei vonzatot – bizonyos igekötők csak bizonyos ragokat tűrnek meg a főnéven (Pléh, 2000). Az igekötős kapcsolatok „funkcionális egységnek számítanak” (Szűcs, 2005), mivel nem mindegy, hogy milyen igével és milyen értelemben használjuk őket.

Szombathelyen már végeztek kontrasztív kutatásokat az *el*-igekötővel és annak észti megfelelőjeivel (Pusztay, 2001; Rüütmaa, 1998a).

A magyar igekötőrendszer az észthez hasonlóan egyrészt önálló fejlődés, másrészt német nyelvi hatás eredménye. A magyar és német igekötőrendszer stabilabb képet mutat az észti rendszerhez képest (Rüütmaa, 1998a). Az észti szakirodalomban vita folyik az észti igekötők szerepéről, illetve magáról a terminusról is. Rüütmaa szerint nem beszélhetünk prefixekről, hiszen az észti igekötők önálló szavak is lehetnek: *ära*, *läbi*, *maha*, *valmis*, *välja*, *otsa*. Utalhatnak befejezettségre (*Läheb ära*. ~ *Ta on ära*.), szolgálhatnak a teljes tárgy megerősítésére (*Ta loeb raamatut*. *Ta loeb raamatu läbi*.). Az észti igekötők affixális vagy prefixális adverbiumok, illetve segédhatározószók (*afiksaaladverbid*, *prefiksaaladverbid*, *abimäärsõnad*) (Rüütmaa, 1998a: 12-13). Az igéhez kapcsolódó segédhatározószó fogalma az észten kitágítja az igekötő fogalmát.

2.2. Az igenevek morfológiája

A legtöbb idegen nyelvben az **infinitivus** szolgál szótári igealakként (német *lesen*, orosz *чумамъ*), a magyarban ugyanezt a funkciót az ige kijelentő módú, jelen idejű egyes szám harmadik személyű alanyi ragozása alakja látja el, mivel ez utal egyértelműen az ige alaktani felépítésére: a tövére és az ikes ragozásra (Ginter, 1972: 362).

Az észti főnévi igenév a lexikográfia fontos eleme, ráadásul kettő van belőle: a *ma*- és a *da*- (*-ta*, *-a*, *-la*, *-na*, *-ra*) infinitivus. A szótárakban mint alapalakokat közlik őket. A *ma*-infinitivusból képezzük annak esetragos alakjait, az imperfectumot, az állítólagos módú alakokat és a *v*-participiumot (Kippasto – Nagy, 1995: 207). A *da*-infinitivus a kiindulási alapja a *da*-inf. inessivusának, a *nud*-participiumnak, a felszólító módú alakoknak a sg. 2. személy kivételével (Kippasto – Nagy, 1995: 207).

A magyar és az észti főnévi igenév ragozható:

a) magyarban személyragokat kaphat (*táncolnom*, *táncolnod*, *táncolnia* stb.);

b) az észt *ma-* és *da-*infinitivus esetragokat vehet fel (inessivus – *Ma olen tantsimas*. 'Táncolok.' ti. 'Táncolásban vagyok.'; elativus – *Ma tulen tantsimast*. 'Táncolásból jövök.'; abessivus – *Õppimata ei saa targaks*. 'Tanulás nélkül nem leszünk bölcssek.'; inessivus – *Ta läks lauldes mööda teed*. 'Az út mentén dalolva ment.').

A legújabb grammatikákban felvetik egy *vat-*infinitivus lehetőségét is, amely a *v-*participium partitivusi alakja, és egyre inkább önállósul: *Ma nägin sind magavat*. 'Láttalak aludni.' *Kuulsin väljas lauldavat*. 'Hallottam, hogy kint énekelnek.'

A magyar nyelvben három **melléknévi igenév** van: a) folyamatos, képzője: -ó/-ő; b) befejezett, képzője -(o)t(t); c) beálló (-andó/-endő).

Az észt nyelvben az igeidőkhöz és igemódokhoz hasonlóan a paletta sokkal színesebb: a) cselekvő folyamatos (*oleviku kesksõna*, *v-kesksõna*, *v-participium*), képzője -v, -va; b) cselekvő befejezett (*mineviku kesksõna*, *nud-kesksõna*, *nud-participium*), képzője: -nud; c) szenvedő folyamatos (*oleviku kesksõna*, *tav-kesksõna*, *tav-participium*), képzője: -v, -va, amely a passzívum jeléhez (-ta, -da) kapcsolódik; d) szenvedő befejezett (*mineviku kesksõna*, *tud-kesksõna*, *tud-participium*), képzője: -tud/-dud.

A cselekvő folyamatos melléknévi igenév a magyarhoz hasonlóan jelző a mondatban, amelyet az észtben egyeztetni kell a jelzett szóval: *Toas istuval poisil on prillid*. 'A szobában ülő fiú szemüveges.' Amellett, hogy az észt cselekvő befejezett melléknévi igenév szemantikailag megegyezik a magyar befejezett melléknévi igenévvel, a *nud-participium* segítségével képezzük az egyszerű múlt idő tagadó alakját, valamint a befejezett és régmúlt idejű alakokat. A szenvedő folyamatos melléknévi igenevet a magyarban csak mellékmondatokkal lehet visszaadni: *Kirjutatav kiri on laual*. 'A levél, amit írnak, az asztalon van.' (Kippasto – Nagy, 1995: 220) A szenvedő befejezett melléknévi igenevet a magyar befejezett melléknévi igenévvel fordítjuk: *Loetud raamat on laual*. 'Az olvasott könyv az asztalon van.' (Kippasto – Nagy, 1995: 221)

A **határozói igenév** a magyarban a határozószók kategóriájába tartozik, képzője a -va/-ve (Ginter, 1972: 364). Kifejezhet egyidejűséget (*Anna a könyvet lapozgatva álmódzott*.) és előidejűséget (*Anna a könyvet végiglapozva elaludt*.).

Az észtben a *des-*forma (*des-vorm*) segítségével fejezzük ki a magyar határozói igenévnek megfelelő alakokat, amelyeket a *da-*infinitivusból képzünk. Ily módon a *des-*formának három variációja létezik: -des, -tes és -es (*Lauldes tormasid poisid majast välja*. 'Énekelve rohantak ki a fiúk a házból.'). (Erelt, Ross et al., 2000: 207).

2.3. A főnevek morfológiája

A magyar és az észti főnevek esetében – azok gazdag morfológiájából adódóan – elsősorban az egyes szám-többes szám oppozíciójával, a toldalékolás kérdésével és az esetragozással érdemes foglalkozni.

A magyarban az egyes szám (*ainsus*) jelenti a bázist, a szemantikai alapot. Hegedűs szerint erre utal az a jelenség is, hogy az egyes számú főnév többes számú tartalmat hordozhat (Hegedűs, 1972: 224): *Szokott Ön újságot olvasni?, Almát szedtem a héten.* Az észtben ebben a kérdésben már megosztottság mutatkozik: *puuvilja korjama* ('gyümölcsöt szed' sg. part.), de *lilli korjama* ('virágot szed' pl. part.).

Az egyes szám mindkét nyelvben jelöletlen.

Az észtben kétféle általános többes szám (*mitmus*) alakult ki, a *de-* (-d, -te) és az *i-*többes szám (-e, -u) (az *Észt nyelv kézikönyve* szerint (2000: 230) magánhangzó-többszám (*vokaalmitmus*)). A köznyelvi beszédben a *de-*többes szám gyakoribb (Kippasto – Nagy, 1995: 169): *suured kurjad hundid* 'nagy mérges kutyák' (sg. nom.), *suurte kurjade huntide* (pl. gen.). A magánhangzó-többes szám ritkább, inkább az irodalmi nyelvben használatos: *suuri kurje hunte* (pl. part.).

A magyar nyelvben is kialakult egy általános többesjel, a *-k*, valamint ennek alternánsai (előhangzós *-k*). Az általános többesjelen kívül van egy birtoktöbbsesítő jelünk is, az *-i* és ennek alternánsai (*-ai/-ei, -jai/-jei*).

Agglutináló nyelveknél elsődleges feladat a képző-jel-rag sorrend vizsgálata. A finnugor nyelvi sajátosságokat leginkább megőrző finn nyelv a magyarhoz és az észthez viszonyítva más sorrendet alkalmaz például az esetragok és a birtokos személyjelek kapcsolatánál (a suffixumok meghatározott sorrendjének felállítása a magyar nyelvben is kérdéseket vet fel, lsd. *nagybani, jövőbeni*; az erza-mordvinban találunk még erre példákat [Antal, 1977: 65]): *talo* ^{szótő} | *ssa* ^{iness.} | *ni* ^{birt. személyjel sg. 1.} ('házamban'). Ugyanez a tartalom a magyarban: *ház* ^{szótő} | *am* ^{birt. személyjel sg. 1.} | *ban* ^{iness.}. Az észtben: *minu* ^{személyes névmás genitivusi alakja} | *maja* ^{szótő} | *s* ^{iness} ('házamban'). Egyes észti nyelvjárásokban még él a birtokos személyjel, de használata keveredik a személyes névmás genitivusi alakjával: *minu majani* (Pusztay, 2001: 10).

A mai magyar ragrendszer névutókból alakult ki a 16-17. században (Kálmán, 1987: 464). A névutó → rag fejlődés más finnugor nyelvben is előfordul: pl. a finn *kanssa* 'vkivel, vmivel együtt' névutónak az észti comitativus-instrumentalis *-ga* rag felel meg.

Antal szép kísérletet tett arra, hogy az esetragokat a képzőktől és a névutóktól elhatárolja (vö. Antal, 1977: 59, 65). Az osztályozási szempontok közül a szerkezeti és szemantikai elemzés a leggyümölcsözőbb eljárás képző és rag különválasztásában.

Az észti névszóragozásban a két alapalak, a sg. genitivus és a pl. genitivus szolgáltat alapot a helyes alakok kivitelezéséhez. A sg. genitivushoz kapcsolódik a többes szám jele nominativusban (*tuba* 'szoba' sg. nom. → *toa* sg. gen. →

toad pl. nom., *toas* sg. iness.), illetve az esetragok egyes számban illativustól kezdődően. A pl. genitivushoz kapcsolódnak *de*-többes számban az esetragok illativustól kezdődően (*tubade* pl. gen. → *tubades* pl. iness.). A képző-jel-rag sorrend az észti a magyarral megegyező képet mutat (Kuul szótó | sa sg. gen. tó | l adess. kirja szótó | nik főnévképző | u sg. gen. tó | l adess. ei jää aega kirjutada. 'A híres írónak nem marad ideje írni.').

A legtöbb uráli nyelvben gazdag esetrendszer található, amely elsősorban a nyelvek szintetikus természetének köszönhető.

A finn és az észti esetrendszer sokkal kevesebb eltérést mutat, mint az észti és a magyar rendszer. A magyar és az észti esetrendszernek két sajátossága van: az irányhármasság és a külső-belső helyjelölő esetek megkülönböztetése. A magyarban ehhez még társul a külső viszonyt jelölő kategóriákon belül az érintkezés megléte vagy hiánya szerinti különbségtétel: *asztalra*, *asztalon*, *asztalról*, illetve *asztalhoz*, *asztalnál*, *asztaltól* (vö. Csire, 1996: 7).

Az észti és a magyarban egyaránt vita folyik (folyt) az esetek számát tekintve. Az észti már stabil képet mutat, mivel a 19. században lezárult a vita. Az észti esetragok száma 14 (vö. Erelt, Ross et al., 2000: 181). A magyar esetvégződések sokfélesége miatt a magyar névszóragozás pontos számát azonban nehéz megadni. A magyar nyelvtanírás öt évszázada alatt összesen 34 esettel számoltak a szerzők (Antal, 1977: 54). Antal 17 esetet különböztet meg (vö. Antal, 1977: 74).

A grammatikai eseteket összehasonlítva szembeűnő, hogy az észti nincs accusativus, csak a funkció létezik. Az észti a tárgy lehet teljes vagy részleges, kifejezheti genitivus, partitivus és nominativus. A cselekvés folyamata a magyarban igekötő segítségével történik, az észti a genitivus, partitivus megkülönböztetésével.

Az észti tárgyesetei: a) nominativus (nimetav): *Võta see leib! Võta need leivad!* 'Vedd el ezt a kenyeret!' 'Vedd el ezeket a kenyereket!'; b) genitivus (omastav): *Ta võtab leiva.* 'Ő elveszi a kenyeret.', *Ta avab akna ja koristab toa.* 'Kinyitja az ablakot és kitakarítja a szobát.', c) partitivus (osastav): *Võta palun leiba!* 'Vegyél, kérlek kenyeret!', *Ma ei soovi leiba.* 'Nem szeretnék kenyeret.', *Ta koristab tuba.* 'Takarítja a szobát /Szobát takarít.'. Külön szabályok írják le azt, hogy a teljes tárgy mikor áll nominativusban és mikor genitivusban, illetve hogy a tárgy mikor részleges/partitivusi.

Az észti grammatikai esetek a következő kapcsolatokat tartalmazzák (ennek ismerete szükséges a ragozás során):

A magyar névszónak nincs genitivusa. Azt a viszonyt, amit a klasszikus indogermán nyelvek vagy az észti genitivussal fejez ki, a magyar nyelv körülírással, alanyesettel és birtokjellel (*a folyó partja*) vagy részes/birtokos esettel és birtokjellel (*a folyónak a partja*) fejezi ki (észti: *jõe rand*).

Az észti ragozás során tisztában kell lennünk a lexéma genitivusi alakjaival, amelyekhez illativustól az esetragok járulnak. Így nem lesz félreértés, mint a következő esetekben: nem mindegy, hogy *koore*s 'tejszínben', 'kéregben,

hájban' vagy *kooris* 'énekkarban' énekelek, vagy *kurgi* 'uborkát' vagy *kurgu* 'torkot' vásároltam a boltban.

A *helyviszonyt jelölő* esetek kifejezése a két nyelvben csaknem megegyezik. A magyar nagyobb változatosságot mutat fel a külső érintkezés szerinti ragozásban. A helyviszonyt jelölő eseteket az észten helyettesíthetik névutós, analitikus szerkezetek, pl. *maja juurde* ~ *maja juures* ~ *maja juurest* 'házhoz ~ háznál ~ háztól'.

Olykor a redundancia jelensége is megfigyelhető az észti esetragok használatában – két rag találkozásakor néha még nem eldöntött, hogy melyik elem győz: *näol* ~ *näos* 'tekinteten ~ tekintetben' (arc); *tänapäeval* ~ *tänapäevas* 'ma' – mindegyik tükröz valamilyen jelentést, specifikumot, de a különbség ma már nem érződik.

Az észti *speciális esetek* (translativus, terminativus, essivus, abessivus, komitativus) a 18. században tűnnek fel először, korábban névutók voltak. A translativus kivételével ezek az esetek az egyeztetésben is eltérő módon viselkednek (ld. később). Különlegesebbek abból a szempontból is, hogy megerősítésükre előjárószók kapcsolódhatnak hozzájuk: *koos hundiga* 'a kutyával együtt', *ilma hundita* 'kutya nélkül'.

2.4. A melléknevek morfológiája

A melléknevek morfológiájánál csupán a melléknevek fokozására térek ki. A magyarban és az észten is vannak fokozható, illetve fokozhatatlan melléknevek. A fokjel után jel és rag is állhat mindkét nyelvben: *ilusamad raamatud* 'szebb könyvek', *ilusamas raamatus* 'szebb könyvben'; *szebbek, nagyobbra*.

A magyar három fokot különböztet meg: a) alapfok, jelöletlen; b) középfok, jele: *-Vbb*; c) felsőfok, jele: *leg + -Vbb*.

Az észti nyelvben szintén három fok van: a) alapfok, jelöletlen; b) középfok, jele: *-m/-ma* (*ilusam~ilusamas*); c) felsőfok, jele: *kõige* (*kõik* 'mind, összes' névmás sg. gen-a) + *-m/-ma* (*kõige ilusam*). A 20. században Johannes Aavik a német hatástól szabadulva új grammatikai megoldásokat javasolt: többes számban a felsőfok *-i-s* változatát ajánlotta a finn nyelv mintájára: *ilusaim, suurim, kurim*.

3. Morfoszintaktikai szint

Azokkal a jelenségekkel, ahol a morfológia a szintaxissal érintkezik, a morfoszintaxis foglalkozik. Területéhez tartoznak többek között a szóösszetételek, a névelők, a névmások, az analitikus névszói szerkezetek.

3.1. A szóösszetételek vizsgálata

A szóösszetétel (*compositio, kompositsioon*) az egyik leggyakoribb szóalkotásmód. Az összetett szó (*compositum, liitsõna*) a magyarhoz hasonló

elven jön létre az észti is: az elő- és utótagok lehetnek ragosak és jelesek is (*vannituba* 'fürdőszoba', *sünnipäev* 'születésnap').

3.2. A névelők vizsgálata

A magyar nyelvben a határozott igeragozás mellett a határozottság és határozatlanság legmarkánsabb kifejezői a névelők. A magyar az egyetlen finnugor nyelv, amelyben – a 14-15. századtól – kifejlődtek a névelők (Keresztes, 2002). A permi nyelvekben (zürjén, votják) és a cseremiszen a birtokos személyjelek töltik be a határozottság kifejezésének funkcióját. A volgai nyelvekben az *egy* számnév átveheti a határozatlan névelő szerepét.

Az észti H. Stahl (Stahl, 2000) német nyelvész vélt névelőt felfedezni: *üks* 'egy', *see* 'ez', *need* 'ezek'. Ezek azonban napjainkban is inkább mutató névmási szerepűek: *Peaväljaku ääres on ilus punane maja. See* (ti. see maja) *paistab juba kaugelt silma.* 'A főtérenél egy szép piros ház van. Már messziről szembetűnik.'

Névelő hiányában a következő észti mondatban *Poiss istub tugitoolis* a következő fordítási megoldások lehetségesek: a) Egy fiú ül a karosszékekben. b) A fiú ül a karosszékekben. c) A fiú egy karosszékekben ül. d) Fiú ül a karosszékekben. A határozottság, illetve határozatlanság kérdését mindig a szituáció és a szövegkörnyezet, valamint a téma-réma kapcsolat dönti el.

3.3. A névmások vizsgálata

Mivel a névmások típusai a két nyelvben csaknem teljesen megegyeznek, ebben az alfejezetben csupán néhány érzékenyebb területre összpontosítok: a birtokos és a személyes névmások kérdésére. Mind a birtokos, mind pedig a személyes névmások „az egész nominális szintagmát pronominalizálják, s nem valamely névszót” (Antal, 1977: 179).

A birtokos névmás mind a magyarban, mind pedig az észti magyarázatra szorul. A magyar *enyém, tiéd, övé, miénk tiétek, övék* nem birtokos névmások, hanem a személyes névmások ragozott alakjai (Kugler, Laczkó, 2000: 161). Az észti ugyanígy a *minu (mu), sinu (su), tema (ta), meie, teie, nende* hosszú alakok és rövid párjuk a személyes névmások genitivusi alakjai.

Az észti van azonban egy speciális birtokos névmás. Mivel az észti nincs birtokos személyragozás, a birtokos jelzős szerkezetekben – amennyiben a birtokos és a cselekvő személye megegyezik – a birtokviszonyt az *oma* birtokos névmás fejezi ki (*Ma töötan oma aias.* 'A kertemben dolgozom.')

Az észti személyes névmásoknak két alakja van: egy rövid és egy hosszú. A hosszú alak hangsúlyos helyzetben lép fel (*mina ~ ma, sina ~ sa, tema ~ ta, meie ~ me, teie ~ te, nemad ~ nad*). Önözéskor a pl. 2. személyű alakokat használjuk. A személyes névmások a főnevekhez hasonlóan ragozhatók.

A magyar személyes névmások ragozása a főnév birtokos ragozására emlékeztet (*engem, velem ~ kezem, téged, veled ~ kezed*) (Antal, 1977: 80).

3.4. A névszói szerkezetek vizsgálata

Az esetragokon kívül a szintagmák szintjén számolnunk kell egy sor analitikus névszói szerkezettel is, melyek nagyjából előjárósó + névszó (+ esetrag) vagy névszó (+ esetrag) + névutó szerkezetűek (Havas, 1974: 30): *Me oleme Madise juures*. 'Madisnál vagyunk.'; *Vihik on laua peal*. 'A fűzet az asztalon van.' Vannak szavak, amelyek egyszerre lehetnek előjárósók és névutók is, ilyenkor ügyelni kell a névszó esetére és a jelentésmódosulásra: *pärast tundi* 'óra után' (a névszó partitivusban van); *tunni pärast* 'az óra miatt' (a névszó genitivusban áll).

A névutó önálló, szórangú elem. A főnévi tő és a névutó közé tetszőlegesen be lehet illeszteni további elemeket (Antal, 1977: 67): *Lépj az asztal és a szék mögé!*; *Me oleme Madise ja Kadri juures*. 'Madisnál és Kadrinál vagyunk.'

4. Szintaktikai szint

Szintaktikai szinten a következő problémásabb területeket érintem: a birtoklás kifejezése, az egyeztetés és az igei vonzatok kérdésköre.

4.1. A birtoklás kifejezése

A birtoklás tényének kifejezése mind a finnugor, mind az indogermán nyelvekben megtalálható. Különleges jellegzetesség azonban a finnugor nyelvekben az indogermán nyelvektől eltérően a *habeo* ige hiánya (Takács, 1972: 329). A német *haben* önmagában fejezi ki a birtoklás tényét, önálló igei állítmányi szerepben más jelentésfunkciója nincs. A magyarban az elsősorban létezés kifejező *van* igénk azonban lehet a *haben* ige megfelelője, ha birtokos személyjeles alannal együtt lép fel: *Barna haja van* (Takács, 1972: 331). Hasonló funkciót lát el az észtlétige is a birtok számától függetlenül egyes szám harmadik személyben, míg a birtokos adessivusban áll: *Mul on koer, Kadri on kassid*. 'Nekem kutyám van, Kadrinak macskája.' Ezt a szerkezetet *habeo*-szerkezetnek hívják az észtlben (Kippasto – Nagy, 1995: 230).

A birtoklás tényét a magyarban kifejezhetjük az *-é* birtokjellel, amely a német *gehört zu* analitikus szerkezet párja (Takács, 1972: 332). Az észtlben ezt a feladatot az *oma* birtokos névmási szerkezet látja el, amelyben a birtokos genitivusban áll és megelőzi a névmást: *See aed on Madise oma*. 'Ez a kert Madisé.' *Minu aed on suurem kui Madise oma*. 'Az én kertem nagyobb, mint Madisé.'

Jellemző a magyar nyelvre a birtokos személyjelezés, ahol a névmási birtokost nem birtokos névmásokkal, hanem birtokos személyjelekkel fejezzük ki: *házam, házaim*. Ez a tömör szerkesztési mód ősi finnugor szerkezetek folytatása (Bárczi, 1975: 266). Az észtlben ma már nincsenek birtokos személyjelek, ezeket analitikus szerkezetek pótolják: *minu maja, sinu maja*, ahol a *minu, sinu* stb. a személyes névmások genitivusi alakjai.

4.2. Az egyeztetés

Az egyeztetés (*congruentia, ühildumine*) a mondat szerkezet áttekintését könnyíti meg azzal, hogy a mondat két vagy több tagja között fennálló szerkezeti és/vagy értelmi összefüggést valamennyi tagon megjelöli, általában azonos vagy rokon jelentésű morféimakkal (Rácz, 1991). Egyes nyelvészek szerint az egyeztetésben megismételt morféma az alapmorféma alternánsának, ismétlődő morfémának számít (Harris, 1951; Szépe, 1963). Az értelmi összefüggés elsősorban a számbeliséget érinti (Peneva, 2005; Rácz, 1991: 25). Az értelmi egyeztetés az észti a páros testrészek és a páros testrészekhez tartozó tárgyak egészként, egységként való felfogásában is megmutatkozik: *silmade sära* 'szem csillogása' (pl. gen.), *ilusad püksid* 'szép nadrág' (pl. nom.).

A feltételezések szerint az uráli nyelvekben a minőségjelző és a jelzett szó között nem volt egyeztetés, csak a balti finn nyelvekben van ma is szám- és esetbeli egyeztetés – teljes egyeztetés alakult ki a finnben, részleges az észti és a lappban (Hajdú 1981: 167).

Ha a jelzői szerkezetek nézzük, megállapíthatjuk, hogy a magyarban az elő álló minőségjelző nem egyezik a jelzett szóval, a kötött szórend határozza meg összetartozásukat (*szép lányok*). A magyarban csak a mutató névmások egyeznek a jelzett szóval, ilyenkor a jelző és a jelzett szó között egy határozott névelő áll: *ezt a szép lányt*. Az értelmező jelzős szerkezetekben a magyarban is jelen van a szám- és esetbeli egyeztetés, ezzel biztosítva az értelmező és az értelmezett kapcsolatát (*a képet, a szebbiket; a lovaknak, az éhesebbeknek*).

Az észti jelzői szerkezeteket szintagmatikai elvek határozzák meg (Havas, 1974: 33), mivel többnyire ragismétlés figyelhető meg a jelzői szintagmákban – a minőségjelzőt és a jelzett szót egyeztetik számban és a legtöbb esetben (*ilusas toas* 'szép szobában'). A terminativusi, essivusi, abessivusi és komitativusi jelzői szintagmák kivételesek – bennük a jelző genitivusban áll, csupán számban egyezik a jelzett szóval és a jelzett szó veszi fel az esetragot (*ilusa tüdrukuga* 'szép lánnyal', *ilusate majadeni* 'szép házakig'). A minőségjelzőt nem egyeztetjük a következő esetekben sem: a) ha a jelző *nud-* vagy *tud-*participium: *väsinud lapse* 'fáradt gyermeket'; b) földrajzi és népnévekből alkotott jelző esetén: *eesti keelt* 'észti nyelvet' (Kippasto – Nagy, 1995: 235; Erelt, 2003: 113). Az észti ezért csak félkongruenciáról (szemikongruencia) beszélhetünk.

A mennyiségjelzős szerkezetekben a magyar nyelv őrzi az ősi sajátosságot, vagyis a többséget kifejező mennyiségjelző után egyes számban hagyja a jelzett szót (*négy ember, sok ember*), és a jelző nem egyezik a jelzett szóval (*négy embert, a sokadik embernek*) (Peneva, 2005). Az észti az egynél nagyobb tőszámnevek után a főnévi alaptag egyes partitivusban áll (*neli raamatut* 'négy könyv').

4.3. Az igevonzatok

Már Hegyi felhívta a figyelmet a vonzatközpontú oktatás fontosságára (vö. Hegyi, 1991). Bertók is hangsúlyozta a vonzatok rendszerbe foglalását azok tarkasága, eltérései és idiomatikus jellegük miatt (Bertók, 1972: 209).

1997-ben jelent meg Kippasto, Nurk és Seilenthal tollából a Magyar-észt vonzatszótár (*Ungari-eesti rektsioonisõnastik*, 1997), amely az interneten is elérhető. A kiadvány nagy segítséget jelent a vonzatok közötti eligazodásban.

Pusztay *Közép-Európa: nyelvi konvergenciátáj* című munkájában (2003) kifejti, hogy a német nyelv hatására – mely e térség domináns nyelvének tekinthető – a magyar és az észt igevonzatok közelednek egymáshoz.

Zárszó

A kontrasztív elemzés azokra a megközelítően azonos magyar, illetve észt részrendszerekre és típuszabályokra összpontosított, amelyek jellemzően meghatározzák a döntően agglutináló finnugor nyelvek struktúráját. Ha az összevetés eredményeit a nyelvtanulás síkján szeretnénk értelmezni, akkor a két nyelv paradigmikus gazdagsága és szintagmatikus kapcsolatai alapján feltételezhetjük, hogy a nyelvtanulás során a morfológiai, szintaktikai szinteket és ezek kapcsolódási területeit éri a legnagyobb terhelés, és itt történik a téves hipotézisalkotások döntő része.

Irodalom

- Antal László** (1977) Egy új magyar nyelvtan felé. Budapest: Magvető Kiadó.
- Bárczi Géza** (1975) A magyar nyelv jelleme. In: *Magyar Nyelv* LXXI. évfolyam. 3. szám. 257-268.
- Bertók Imre** (1972) A magyar és a szlovák nyelv kontrasztivitásai. In: Horváth Miklós-Temesi Mihály (szerk.) *Összevető nyelvvizsgálat, nyelvoktatás*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Bodolay Géza** (1991) A magyar mint idegen nyelv (vita). In: Glay Béla (szerk.) *A magyar mint idegen nyelv fogalma. Hungarológiai ismerettár* 6. Budapest: Nemzetközi Hungarológiai Központ.
- Csire Márta** (1996) Helyjelölő esetek az észtben és a magyarban. In: *Folia Estonica IV/Colloquia Contrastiva III*. Savariae (Szombathely). 7–26.
- Csire Márta-Rüütmaa, Tiina** (1998) Valmisteilla olevasta unkari-viro-suomi raseologiasanakirjasta. In: Kaukovertailuja II – Fernvergleiche II. Materialien der Konferenz zur ungarisch-finnischen kontrastiven Linguistik. Savariae: BDTF (Colloquia Contrastiva; Tomus 5/Specimina Fennica; Tomus 7).
- Dressler, Wolfgang** (1972) Textsyntax und Allegro-Regeln – zwei vernachlässigte Probleme der kontrastiven Grammatik. In: Horváth Miklós-Temesi Mihály (szerk.) *Összevető nyelvvizsgálat, nyelvoktatás*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Erelt, Mati** (2003) Estonian Language. In: *Linguistica Uralica, Supplementary Series* Vol. 1. Tallinn: Estonian Academy Publishers.
- Erelt, Mati-Erelt, Tiit-Ross, Kristiina** (2000) *Eesti keele käsiraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Ginter Károly** (1972) Az igenevek néhány problémája a magyarnak idegen nyelvként tanításában. In: Horváth Miklós-Temesi Mihály (szerk.) *Összevető nyelvvizsgálat, nyelvoktatás*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Hajdú Péter** (1981) *Az uráli nyelvészet alapkérdései*. Budapest: Tankönyvkiadó.

- Harris, Zellig** (1951) *Methods in Structural Linguistics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Havas Ferenc** (1974) Az észt nyelv tipológiai hovatartozásának problémája. In: *Nyelvtudományi Közlemények* 76. 1-2. szám. 23-36.
- Hegedűs József** (1972) Egyenértékűség és egybevető elemzés. In: Horváth Miklós-Temesi Mihály (szerk.) *Összevető nyelvvizsgálat, nyelvoktatás*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Hegyí Endre** (1991) Hogyan tanítsuk idegen nyelvként a magyart? A vonzatközpontú nyelvoktatás és módszere. In: B. Nádor Orsolya (szerk.) *A magyar mint idegen nyelv fogalma. Hungarológiai Ismerettár* 6. Nemzetközi Hungarológiai Központ.
- Kálmán Béla** (1987) Analitikus és szintetikus fejlődés a magyar nyelv történetében. In: *Magyar Nyelv* LXXXIII. évfolyam. 4. szám. 461-466.
- Keresztes László** (2002) Finnugor kontrasztív nyelvészeti elemzések. In: *Folia Uralica Debreceniensia* 9. Debrecen.
- Keszler Borbála** (2000) A szavak tötani besorolásának problémái. In: Keszler Borbála (szerk.) *Magyar grammatika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kiefer Ferenc** (szerk.) (2003) *A magyar nyelv kézikönyve*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kippasto, Anu-Nagy Judit** (1995) *Észt nyelvkönyv*. Miskolc: Bíbor Kiadó.
- Kreinin, Lea** (2004) Ungari partikkelverbid ja nende vasted eesti keeles. Magyar igekötős igék és észt megfelelőik (magiszteri dolgozat). Tartu: Tartu Ülikool.
- Kugler Nóra** (2000) Az igeragozás. In: Keszler Borbála (szerk.) *Magyar grammatika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kütt, Merike** (1985) Ungari ja eesti lokaaladverbiaalide kontrasttiivne analüüs (A magyar és az észt helyhatározók kontrasztív vizsgálata). Diplomitöö Tartu: Tartu Ülikool.
- Laczkó Krisztina** (2000) Az alaktan tárgya és alapkategóriái. In: Keszler Borbála (szerk.) *Magyar grammatika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Lutsar, Kristiina – Nurk, Anu – Pusztay János** (2011): *Észt-magyar kisszótár / Eesti-ungari sõnastik*. Lexica Savariensia. Savaria University Press: Szombathely. 544.
- Nurk, Anu** (1996) On Hungarian, Finnish and German Equivalents to the Estonian Affixal Adverb ära. In: *SCLOMB und Mittel-Europa*. Szombathely: Savaria University Press. 63-81.
- Nurk, Anu – Pusztay János** (1993): *Észt-magyar kisszótár*. Lexica Savariensia. Savaria University Press: Szombathely. 324.
- Papp Zsuzsanna** (2003) Az ómagyar kor. In: Kiefer Ferenc (szerk.) *A magyar nyelv kézikönyve*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Peneva, Dennica** (2005) Egyeztetési típusok a magyarban, a finnben, az észtben és a lappban I. (Attributív szerkezetek). In: *Folia Uralica Debreceniensia* 12. Debrecen.
- Pléh Csaba** (2000) A magyar morfológia pszicholingvisztikai aspektusai. In: Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan*. Morfológia. 3. kötet. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Pusztay János** (2001) Egységesülési folyamatok Közép-Európa nyelveiben. In: *Egységesülési folyamatok Közép-Európa nyelveiben*. (Igekötő-vizsgálatok). Genius loci 3. Szombathely. 9-29.
- Pusztay János** (2003) *Közép-Európa: nyelvi konvergenciátáj. Fejezetek a nyelvi egységesülés vizsgálatához*. Szombathely: Savaria University Press.
- Pusztay János-Rüütmaa, Tiina** (2001) Az el-igekötő észt megfelelései. In: *Egységesülési folyamatok Közép-Európa nyelveiben*. (Igekötő-vizsgálatok). Genius loci 3. Szombathely. 35-61.
- Rácz Endre** (1991) *Az egyeztetés a magyar nyelvben*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Rüütmaa, Tiina** (1998a) Ungari el-verbiprefiksi vasteid eesti ja kõrvutavalt soome keeles. In: *Folia Estonica* V. Szombathely.
- Rüütmaa, Tiina** (1998b) Ungari el-verbiprefiksi vastetest eesti keeles. Tartu: Tartu Ülikool, Filosoofiateaduskond, Uurali keelte haru.
- Sima Ferenc** (1972) A magyar és a szlovák igekötőrendszer szótani természetéről. In: Horváth Miklós-Temesi Mihály (szerk.) *Összevető nyelvvizsgálat, nyelvoktatás*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Siptár Péter** (2003) Hangtan. A magánhangzó-harmónia. In: Kiefer Ferenc (szerk.) *A magyar nyelv kézikönyve*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Szépe György** (1963) Az egyeztetés kérdéséhez. *Nyelvtudományi Értekezések* 40. sz. 355-359.
- Szűcs Tibor** (1999) Magyar-német kontrasztív nyelvészet a hungarológiában. A magyar mint idegen nyelv és kultúra közvetítésében. *Pécsi Nyelvészeti Tanulmányok* 4. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

- Szűcs Tibor** (2005) Kontrasztok a nyelvtan és a szókincs együttesében. In: *Journal of Teaching Hungarian as a 2nd Language and Hungarian Culture – A magyar nyelv és kultúra tanításának szakfolyóirata* 1: 7-21. Budapest: Balassi Bálint Intézet. – <http://bbi.netrix.hu> (2009. 04.16.)
- T. Somogyi Magda** (2000) *Toldalékrendszerzésünk vitás kérdései*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Takács Józsefné** (1972) A birtoklás sajátos kifejezőmódjainak magyar-német összevető vizsgálata. In: Horváth Miklós-Temesi Mihály (szerk.) *Összevető nyelvvizsgálat, nyelvoktatás*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Temesi Mihály** (1972) A nyelvi rendszerek összevetésének területei és eljárásai. In: Horváth Miklós-Temesi Mihály (szerk.) *Összevető nyelvvizsgálat, nyelvoktatás*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Török Iлона – Kreinin, Lea** (1999) Magyar-észt igekötős szótár. Nurk, Anu – Seilenthal, Tõnu (szerk.) *Ungari-eesti prefiksverbide sõnastik*. Tartu: Bibliotheca Studiorum Hungaricorum in Estonia.
- Veskis, Leidi** (1996) Adverbi ära vastetest ungari keeles. Über die Entsprechung des estnischen Adverbs ära im Ungarischen. In: *Észt-magyar összevetés. Folia Estonica* IV. Szombathely. 125-134.